

İBNÜ'L HAKKI MEHMED TAHİR'İN BİR HİKÂYESİ: “ALTIN PERİSİ”

Öz: Türkiye’de daha çok basınla ilgili faaliyetleriyle tanınan İbnü’l Hakkı Mehmed Tahir, başta kadın meseleleri olmak üzere, toplumsal konularda birçok kitapçık/risale de kaleme almıştır. Bu risalelerden biri “Altın Perisi” başlığını taşıyan kısa hikâyedir. Söz konusu eser, İbnü’l Hakkı Mehmed Tahir’in edebî eser kategorisinde değerlendirilebilecek tek eseri olduğu için onun yayın hayatı noktasında ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Bu incelemede öncelikle İbnü’l Hakkı Mehmed Tahir ve eserleri hakkında bir bilgi verilmiş, ardından “Altın Perisi” başlıklı hikâye üzerine genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme çerçevesinde hikâye olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, anlatım teknikleri-anlatıcı ve bakış açısı, konu arka planı ile dil ve üslup gibi belli başlı anlatı unsurları bakımından ele alınmıştır. Makalenin sonuna “Altın Perisi”nin Latin harflerine aktarılmış hâli ve Arap harfli şekli ilave edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türk Edebiyatı, Türk Hikâyesi, İbnü’l Hakkı Mehmed Tahir, Altın Perisi, Hikâye İncelemesi.

A Story of Ibnu'l Hakkı Mehmed Tahir: “Altın Perisi”

Abstract: Ibnu’l Hakkı Mehmed Tahir, who is mainly known for his work in press and media in Turkey, produced many booklets/pamphlets on social issues, especially on woman issues. One of these booklets is a short story titled “Altın Perisi”. Since this work is the only work of Ibnu’l Hakkı Mehmed Tahir that can be considered in the literary genre, it has a special place and importance in his publishing life. In this study, general information is provided on Ibnu’l Hakkı Mehmed Tahir and his works first, and then a general evaluation is given about the story titled “Altın Perisi”. Within the framework of this evaluation, the story was discussed in terms of main narrative elements such as plot, characters, time, space, narrative techniques-narrator and point of view, plot background, language, and style. At the end of the article, the Latin and Arabic letter versions of the story have been added.

Keywords: Modern Turkish Literature, Turkish Story, Ibnu’l Hakkı Mehmed Tahir, Altın Perisi, Story Analysis.

TÜRKLÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
50. SAYI / VOLUME
2021-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar Corresponding Author

Arş. Gör. Dr. Mustafa DERE

Ordu Üni.
Fen-Edebiyat Fak.
Türk Dili ve Edeb. Böl.

mustafadere088@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3326-2678

Gönderim Tarihi

Received
21.09.2020

Kabul Tarihi

Accepted
20.10.2021

Atf

Citation

Dere, Mustafa. “İbnü’l Hakkı Mehmed Tahir’in Bir Hikâyesi: ‘Altın Perisi’.” *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no. 50, 2021, ss. 31-46.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Giriş

İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'in, hem basın konusundaki faaliyetleri hem de telif eserleriyle Türk kültür tarihinde kendisine yer etmiş önemli bir isim olduğunu söylemek mümkündür. İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir ortaya koyduğu her yayınlarda içinde bulunduğu toplumun aksayan yönlerini irdelemeyi veya ona bir istikamet kazandırmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla da daima toplumsal bir faydanın peşinde olmuştur. Bu yaklaşım ekseninde hareket edildiğinde onun edebî eserinin gün yüzüne çıkarılması, düşünsel kimliğinin de anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Hakkında yapılan birçok incelemede Mâlûmatçı Mehmed Tahir ve Bursalı Mehmed Tahir ile karıştırılan İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'in hayatına, doğum ve ölüm tarihine dair eldeki kaynaklarda kesin bir bilgi yoktur. Fakat onun sosyal, ahlakî, ailevî ve kültürel değerlerle ait konularda bazı kitapçıklar/trisaleler yazdığı bilinmektedir. (Gürgen 26); (Yüzer 327-348). İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'i Türk kültür tarihinde önemli kılan husus daha çok onun basınla ilgili faaliyetleri olmuştur. Zira o, aynı zamanda Osmanlı döneminde yayımlanmış en uzun ömürlü kadın dergisi, meşhur *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin, bir başka süreli yayın olan *Çocuklara Mahsus Gazete*'nin ve kadınların bilgi ve görgüsünü arttırmaya yönelik hazırladığı, muharrirliğini Avanzade Mehmet Süleyman'ın yaptığı 1315 (1897/1898) tarihli 80 sayfalık bir yıllığın da sahibidir¹ (Öztürk 533-535). İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'e ait, "Altın Perisi" dışında tespit edilebilen kitaplarının künyesi ise aşağıdaki gibidir:

Hanımlarımıza Mahremane Bir Mektup, Kader Matbaası, İstanbul 1328, 31 s.

Meşrutiyet Hanımları, İtimat Kütüphanesi, İstanbul 1328, 19 s.²

Müteehhil ve Gayr-i Müteehhillere: *Sefalethâneler*, İtimad Kütüphanesi, İstanbul 1328, 22 s.

Meşrutiyet Erkekleri, Tevsî-i Tıbbât Matbaası, İstanbul 1330, 32 s.

İzdivacın Şerait-i Esâsiyesi "Vesâyâ-yı İzdivac", Şems Matbaası, İstanbul 1331, 30 s.

¹ Türünün ilk örneği olan *Nevsal-i Nisvan*; başarılı, dolu, devrin Avrupa'sını takip eden, kadınlara yönelik bir çalışmadır. *Nevsal-i Nisvan*'da, çıktığı ay ile ilgili mevsim değişimleri, rüzgârlar, bayramlar, mühim günler, pirinç ekiminin başlangıcı ve sonu, kadınlara yönelik pratik bilgiler, kadınlar için açılan mektepler, basılan kitaplar vs. yer bulmuştur. Devrin şöhretli şairi Nigar Hanım'ın 'Vazife-i Maderâne' isimli şiiri, Hamiyet Zehra Hanım'ın 'Levha-i Tabiat', Makbule Leman Hanım'ın 'Kadınlık', Zeynep Cemal Hanım'ın da 'Bir Valide Lisanında Ninni' isimli şiirleri yıllıktaki yerlerini almıştır." (Yüzer 327-348). Avanzade Mehmed Süleyman hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Kanter 127-151).

² Bu eser, Mustafa Dere tarafından *Meşrutiyet Erkekleri*'yle birlikte *Yeni Bir Toplum İnşa Etmek* adıyla yayımlanmıştır (2020).

Çarşaf Meselesi, Sancakçıyan Matbaası, İstanbul 1331, 29 s.³

Eserlerin adından ve yazarın yayın faaliyetlerinden de anlaşılacağı üzere İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'in özellikle kadın meselesine ve toplumsal değişimle ilgili sorunlara ayrı bir önem verdiği muhakkaktır. Bu durum onu kadın araştırmaları konusunda da daha geniş incelemelere konu olacak bir isim hâline getirmektedir. Yine eserlerin başlıklarını ve içeriklerini göz önünde bulundurarak İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'in dönemini aydınlatan bir sosyal tarihçi kimliğiyle hareket ettiğini söylemek yerinde olur.

“Altın Perisi” Başlıklı Hikâye Üzerine Bir Değerlendirme

İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'in edebî tür olarak kabul edilebilecek tek eseri bir hikâyeden oluşan “Altın Perisi”dir. Bu eser *Hanımlara Mahsus Gazete* Matbaası tarafından 1315 yılında İstanbul'da neşredilir. Söz konusu hikâyenin on beş sayfadan meydana geldiği göz önünde bulundurulduğunda onu kısa hikâye kategorisinde ele almak mümkündür. Ayrıca “Altın Perisi”ni konusu sebebiyle yazarın kadın çalışmalarının bir parçası olarak değerlendirmek gerekir.

Özet: Taşrada geçimini temin edemeyen Ali Ağa ve karısı, dört yaşındaki kızları Hatice'yi de yanlarına alarak İstanbul'a taşınırlar. Fakat işleri umdukları gibi gitmez ve aile kısa bir süre sonra açlıkla karşı karşıya kalır. Tesadüf eseri olarak İhsan Bey isminde hayırsever bir adam “Altın Perisi” adını verdiği Hatice'yi evlat edinir. Bunun yanında Ali Ağa ve karısına maddi bakımdan yardımcı olarak onların memleketlerine dönmelelerini sağlar. Ali Ağa ve karısı, yılda bir kez gelerek İhsan Bey'in evinde misafir olacak, bu şekilde kızlarıyla hasret giderebileceklerdir. İhsan Bey Hatice'yi çok iyi bir şekilde yetiştirir. Büyüdüğünde ise onu temiz kalpli bir genç olan Naim Bey ile evlendirir. Naim Bey, Hatice'yi hoşnut etmek için ona bahçe içinde güzel bir ev yaptırır ve hem İhsan Bey ile karısını hem de Hatice'nin asıl anne ve babasını bu eve yerleştirerek hep birlikte mutlu ve saadet dolu bir hayat kurlmalarını sağlar.

Olay Örgüsü: “Altın Perisi” basit bir kurguya ve olay örgüsüne sahiptir. Hikâyenin ana olaylarını Ali Ağa ve ailesinin İstanbul'a gelerek büyük bir maddi sıkıntıyla karşılaşmaları, İhsan Bey'in Ali Ağa'nın kızı Hatice'yi evlat edinip onu yetiştirmesi, Hatice'nin Naim Bey ismindeki genç bir adamla evlendirilmesi, Naim Bey'in bir ev yaptırarak Hatice'nin

³ Bu kitabın son sayfasında “Muharririn Âsâr-ı Sâiresi” başlığıyla İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'e ait *Meşrutiyet Hanımları*, *Meşrutiyet Erkekleri*, *Sefalethaneler* ve *İzdivacın Şerait-i Esâsiyesi* “*Vesâyâ-yı İzdivac*” adlı eserler ismen söz konusu edilmektedir. Fakat *İzdivacın Şerait-i Esâsiyesi* “*Vesâyâ-yı İzdivac*” başlığını taşıyan kitapçığın yazar kısmına bazı kataloglarda yanlışlıkla “Abdülhakkı” kaydı düşüldüğü için İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'le ilgili bahislerde bu eser genellikle göz ardı edilmiştir.

öz anne babası da dâhil olmak üzere bütün aileyi bir araya getirmesi şeklinde dört bölümde incelemek mümkündür. Buradan anlaşılacağı gibi, hikâyede olay örgüsünün işleyişi bütünüyle Hatice'nin hayatındaki değişimlere bağlıdır. Bu ana olayların yan olayları veya alt vak'aları ise şöyledir.

Birinci Kısım:

Ali Ağa ve ailesinin geçim sıkıntısı sebebiyle memleketlerinden ayrılarak Sirkeci'deki bir kulübeye yerleşmeleri

Aile İstanbul'a geldikten bir ay sonra Ali Ağa'nın eve hiç para kazanamadan dönmesi

Parasızlıklarının ikinci günde Ali Ağa'nın kuşağını satarak Hatice'nin yemesi için bir parça ekmek ve peynir alması

Hatice'nin, annesi ile babasının da aç olduğunu bildiği için getirilen yiyeceklere el sürmemesi

Parasızlığın ve açlığın üç gün üç gece devam etmesi

İkinci Kısım:

Ali Ağa ve ailesinin açlıklarının dördüncü gününde İhsan Bey isimindeki bir adamın kapılarına gelerek daha önce görüp sevdiği Hatice'yi sorması

Ali Ağa'nın, kızın hasta olduğunu söylemesi ve İhsan Bey'in ısrar edip içeriye girmesi karşısında durumlarını anlatmak zorunda kalması

İhsan Bey'in Hatice'yi evine götürmeye karar vermesi, doktor çağırarak kızı muayene ettirmesi ve Ali Ağa ile karısının karınlarını doyurması

İhsan Bey'in, Ali Ağa'ya Hatice'yi evlat edinmek ve Ali Ağa ile karısını memleketlerine geri yollamak istediğini söylemesi, bu durumda onların senede bir kez gelerek Hatice'yi görebileceklerini ifade etmesi

Ali Ağa ile karısının aralarında konuştuğuktan sonra Hatice'yi bırakmaya karar vermeleri

Hatice'nin, İhsan Bey ve karısı tarafından büyütülmesi

Üçüncü Kısım:

Güzelliği ve aldığı terbiyenin mükemmelliği sebebiyle birçok ailenin oğullarını Hatice'yle evlendirmek istemeleri

Hatice'nin Naim Bey isimindeki bir gençle evlendirilmesi

İki gencin evliliklerinde çok mutlu olmaları ve Naim Bey'in Hatice'yi maddi olarak refah içinde yaşatmak istemesi

Dördüncü Kısım:

Naim Bey'in birkaç sene çok çalışması ve bir arsa alarak içine altı odalı bir ev yaptırması

Naim Bey'in, yaptırdığı evi Hatice'ye göstermesi

Naim Bey'in evi Hatice'ye gösterdikten bir ay sonra bütün aileyi burada bir çatı altında toplaması

On beş gün sonra İstanbul'a gelen Ali Ağa ve karısının da bu evde yaşamaya başlamaları

Bütün ailenin burada mutlu ve huzurlu bir hayat sürmesi

Buradaki olaylar zincirinden yola çıkarak hikâyenin birinci kısmının “serim”, ikinci ve üçüncü kısmının “düğüm”, dördüncü ve son kısmının ise “çözüm” bölümü olduğu ifade edilebilir.

Şahıs Kadrosu: Eserde kalabalık bir şahıs kadrosunun varlığından söz edilemez. Hikâyenin bütününde “Altın Perisi” olarak zikredilen Hatice aslî şahıs kategorisindedir. Hatice'nin babası Ali Ağa, Hatice'yi evlat edinen İhsan Bey ve Hatice'nin kocası Naim Bey ise tâli şahıslardır. Son olarak Hatice'nin ismi söz konusu edilmeyen annesi, İhsan Bey'in karısı ve komşu kadınlar figüratif veya fon şahıs olarak değerlendirilebilirler.

Hikâye, adından da anlaşılacağı üzere, şahıs merkezli bir anlatıma sahiptir. Olay örgüsü, Hatice'nin hayat hikâyesi üzerinde şekillenir. Bununla birlikte Hatice de dâhil olmak üzere, karakterlerin dış görünüşleri ile ilgili tasvirler çok azdır. Zaman zaman Hatice'nin sarı saçlı ve mavi gözlü bir kız olduğunun ifade edilmesi buna örnek gösterilebilir: *Sarı saçlı, mavi gözlü, dört beş yaşlarında tahmin ediyorum.* (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 6); *Hatice hakikaten güzel, sevimli bir kızcağız idi. Saçları altın gibi sarı, gözleri mavi, sair azası pek mütenasip olup (...)* (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 10).

Ayrıca üçüncü şahsın anlatımıyla Hatice'nin hem fizikî hem de ruhî bakımdan güzel bir kız olduğu ortaya konulur. İhsan Bey tarafından ona “Altın Perisi” isminin takılması da Hatice'nin güzel ve sarı saçlara sahip olması dolayısıyladır. Son olarak İhsan Bey'den, yine üçüncü şahsın anlatımıyla kısaca şöyle söz edilmektedir: *Gelen zât kara sakallı bir âdem idi. Üstünden başından hâl ü vakti yerinde olduğu anlaşılıyordu* (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 7).

İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir “Altın Perisi”ndeki karakterleri, bahsedilen kısa tasvirler dışında iç monologlar ve diyaloglar vasıtasıyla okura tanıtmaya çalışır ve bunu daha çok karakterlerin mizaçları noktasında yapar. Hikâyenin bütününde karakterlerin hepsinin iyi kalpli insanlar olduğu üzerinde durulmaktadır. Onların iyi kalpli olmaları, kurguda talihlerinin de iyi yönde şekillenmesini beraberinde getirir.

Burada karakter inşası/karakterizasyon açısından bir probleme de dikkat çekmek gerekir. Söz konusu problem, doğrudan doğruya hikâyenin

aslı şahsı Hatice ile ilgilidir. Hikâyenin başında, dört yaşındaki bir çocuğun anne ve babasının açlığını düşünerek yemek yemeyi reddetmesi kurgu açısından pek inandırıcı değildir. Yazar bu noktada onu âdetla zorlayarak aklını ve iradesini kullanan bir yetişkin gibi ortaya koymuştur.

Zaman: Kurguda olay örgüsü düz ve kronolojik bir işleyişe sahiptir. Reel zaman veya sosyal zamanla ilgili ise herhangi bir ifadeye rastlanmamaktadır. Çerçeve zaman olarak Hatice'nin ailesiyle birlikte İstanbul'a gelişi ile Naim Bey'in onun için bir ev yaptırıp bütün ailesini orada toplaması arasındaki süreç kabul edilebilir. Özetleme tekniğinin sıkça kullanılması zaman unsuru noktasında büyük atlamaların yapılmasına yol açar. Geniş bir zaman diliminin birkaç sayfa dâhilinde anlatılabilmesi bu kullanımın doğal bir sonucudur. Örnek verilecek olursa, hikâyenin başında Ali Ağa ve ailesinin İstanbul'da buldukları bir aylık zaman şöyle söz konusu edilir: *Fakir ailenin İstanbul'a vürûdundan bir ay sonra bir akşam Ali Ağa yine külbe-i ahzânına geliyordu* (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 3). Ali Ağa ve ailesi üç gün süren bir açlıkla mücadele etmek zorunda kalmışlardır: *Eyvah Eyvah! Bu garip ailenin açlığı üç gün üç gece devam etti* (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 4). İhsan Bey, Hatice'yi evlat edinmek istediğinde Ali Ağa ve karısı üç dört gün bu meseleyi düşünürler: *Ali Ağa ile zevcesinin müzakereleri üç dört gün sürdü* (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 9-10). İhsan Bey'in Hatice'yi evlat edinme teklifine ailesi bir hafta sonra cevap verir: *Aradan bir hafta geçtikten sonra Ali Ağa ile zevcesi mahzâ evlatlarının güzel terbiye görerek mazhar-ı terakki olması için Hatice'yi İhsan Bey'e bırakacaklarını (...)* (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 10). Hatice'nin büyümesi ve arada gerçekleşen olaylar özetlenerek söz konusu edilmektedir:

Sevimli Hatice gittikçe büyümekte, büyüdüğüçe melahat ve halâveti artmakta idi. Artık İhsan Bey ile refikası Hatice'nin samimi peder ve maderi olmuşlardı. (...) Hatice'nin asıl peder ve maderi her sene muntazaman gelip kızlarını görürler ve İhsan Bey tarafından mazhar oldukları eltâf ve inayetten dolayı meberr-i mumailayh bin türlü minnettarlıklar izhâr ederek avdet eylerlerdi. Seneler bu minval üzere geçiyor, Hatice de ulûm ve fûnûndan ve her türlü sanayi-i nisvaniyeden behremend oluyordu (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 11).

Naim Bey güzel bir ev yaptırabilmek için birkaç sene para biriktirmiştir: *(...) hüsn-i idâre ederek birkaç sene zarfında hayli servet cem' etmeye muvaffak olmuş (...)* (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 13-14). Naim Bey hayal ettiği evi yaptırdıktan bir ay sonra aile fertleri buraya taşınır: *Aradan bir ay kadar zaman mürûr ettikten sonra Naim Bey bir münasebet ile kayınpederi İhsan Bey'in rızasını tahsil ederek ailece hep hane-i cedide nakl*

ettiler (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 15). Hikâyenin sonunda ise zaman dilimi açıkça ifade edilmemekle birlikte Hatice'nin ve Naim Bey'in çocuklarının dünyaya geldiği bilgisi yer alır: *Bu muhterem aile böylece ve kemâl-i muhabbetle hayli demler geçindiler, büyükleri Altın Perisi'nin yavrularını sevmekle zevk-yâb oluyorlar, küçükleri de nâil oldukları lutf-ı Bârî'ye her dem an samimi'ül-kalb edâ-yı şükrân ve mahmidet eyliyorlardı* (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 15).

Mekân: Hikâyenin başında Ali Ağa'nın ve ailesinin İstanbul'a taşradan geldikleri ifade edilmektedir. Söz konusu taşranın neresi olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur. Ailenin İstanbul'a geliş sebebi, geçim sıkıntısıdır. Fakat göç etmek de bu sıkıntıyı yok etmemiş, aksine artırmıştır. Ali Ağa ve ailesi İstanbul'a adım attıklarında Sirkeci'de bir kulübeye yerleşirler. Kıssa-i Yusuf'a telmihte bulunularak "Külbe-i Ahzan" olarak zikredilen bu kulübe sefalet içindedir. İhsan Bey'in o yakınlardaki evi onlar için bir kurtuluş olur. Hatice, bu eve yerleşir. Ali Ağa ile karısı ise köylerindeki mütevazı hayatlarına geri dönerler.

Hikâyenin sonunda Naim Bey bir arsa alır. Ardından bu arsaya güzel bir ev yaptırır. Yazar, asıl olumlu anlamı bu eve yükler. Zira burada hem Hatice'nin üvey ailesi hem de asıl ailesi hep birlikte yaşayacaklardır. Evin, yalnızca Hatice'nin rahatı ve mutluluğu düşünülerek inşa edilmesi ise bir başka olumlu unsur olarak okurun karşısına çıkmaktadır: *Naim Bey bu haneyi kaffe-i levâzımatıyla beraber mükemmel surette istihzâr ettikten sonra bir hayli meblağ daha sarfederek Altın Perisi'ne mahsus üç dört kat elbise imal ettirmiştir ki bu libasların her tarafı altınlar, teller ve cevahirden düğmeler vesaire ile müşâşâ idi* (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 14). Bununla birlikte baştaki sefalet ile sondaki ihtişamlı hayat bir tezat teşkil edecek şekilde verilmiştir. Hatta hikâyenin sonlarına doğru, her ne kadar Altın Perisi ismine imanen de olsa evin dekorasyonundaki ve kıyafetlerdeki altın detayları rahatsız edicidir. Hikâye bir bütün olarak düşünülürse, mekân tasviri noktasında dikkat çeken bir ifadenin varlığına rastlamak imkânsızdır.

Anlatım Teknikleri, Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâye üçüncü şahsın bakış açısıyla yazılmıştır. Fakat zaman zaman diyaloglara ve iç monologlara yer verilir. Diyaloglar İhsan Bey ile Ali Ağa'nın konuşmalarından ve Hatice ile Naim Bey'in konuşmalarından meydana gelir. İç monologlar ise Ali Ağa'ya aittir. Ali Ağa, fakirlik ve açlık karşısında çaresiz kaldığında kendi kendine bunun bir muhasebesini yapmaktadır. Dolayısıyla Ali Ağa'nın sıkıntılı bir şekilde düşüncelere daldığı kısımlarda iç monologlara rastlanır. Böylece yazar, onun iç dünyasını belli ölçüde okura yansıtmaya çalışır: *Bugün felek beni bir parasız bıraktı. Zalim bakkal bana bir kıyye*

ekmeği emniyet edip veresiye vermedi. Ben ve zevcem bu gece aç yatacağız. Ya o sevgili yavrucak, evde aç yatacak. Hey ulu Rabbim, benim bu hâlim nedir? (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 3-4).

Zaman bahsinde de söz konusu edildiği gibi, kurguda geniş bir zaman dilimi ortaya konulduğu için anlatımda sık sık özetleme tekniğine başvurulmaktadır. Hatta özetleme tekniği, hikâyenin neredeyse bütününde yan olayları birbirine bağlayan bir unsur olma işlevini görür. İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir, bu özetlemeler içinde yalnızca önemli olayların anlatımına yer verir.

Konu Arka Planı: Kızların yetiştirilmesi meselesi hikâyenin esas konusudur. Hikâyenin aslı şahsı Hatice maddi imkânsızlıklar içinde doğar. Fakat İhsan Bey'in onu iyi bir şekilde yetiştirmesi sayesinde etrafındakilerin parmakla gösterdiği bir kimse olur. İhsan Bey, yıllar içinde onun *ulûm ve fînûndan ve her türlü sanayi-i nisvaniyeden behremend* olmasını sağlamıştır (İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir 11). Yazar bununla birlikte fakirlik ve zenginlik meselesini de önemli bir konu olarak işlemektedir. Ali Ağa ve karısı fakir oldukları için çocukları Hatice'yi evlatlık vermek zorunda kalırlar. Sonrasında ise çaresiz bir biçimde memleketlerine dönerler. Yaşanan durum son derece trajiktir ve aile, ancak talihlerinin yolunda gitmesi ve İhsan Bey'in yardımları neticesinde huzura kavuşmuştur.

Dil ve Üslûp: “Altın Perisi”, dönemine göre son derece sade bir dil ve üslûpla kaleme alınmıştır. Ali Ağa ve ailesi taşradan gelmiş kimselerdir. Buna mukabil yazar onları kendi yörelerinin üslûp özelliklerine göre konuşurmamak veya onların konuştuğu Türkçeyi geldikleri şehirlere göre stilize etmemektedir.

Sonuç

İncelemenin bütününde de söz konusu edildiği gibi, “Altın Perisi” kısa hikâye kategorisinde değerlendirilebilecek bir eserdir. Hikâyenin önemi, yazarın edebî türde kaleme aldığı yegâne eser olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir'in, yayın hayatının daha çok kadın meseleleri üzerine şekillendiği göz önünde bulundurulursa “Altın Perisi”nin konusu bakımından bu çerçeveyi tamamlayıcı mahiyette olduğu görülecektir.

Hikâyenin edebî değer noktasında ise herhangi bir orijinallığe sahip olduğunu söylemek imkânsızdır. Zira incelemede de yer yer değinildiği üzere, bu küçük ve iddiasız hikâyenin kurgu ve içerik açısından aksayan birçok yönü bulunmaktadır. Öncelikle kurgu çok basittir, şahıslar yeteri kadar işlenmemiştir, zamana dair bariz bir vurgu yoktur ve mekânla ilgili yapılabilecek nitelikli anlatımlar -özellikle mekân tasvirleri- büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Kurguyu şekillendiren ve hikâye unsurlarını belirleyen

neredeysse tek hareket noktası üçüncü şahsın anlatımıyla ortaya konulan ifadelerdir. Fakat eserin esas meselesi olan kadının yetiştirilmesi ve eğitimi hem edebiyat hem de fikir tarihinde onu dikkate değer bir yere taşımaktadır.

Son olarak kadının yetiştirilmesi ve eğitimi meselesinin II. Meşrutiyet'e giden süreçte ve II. Meşrutiyet'ten sonra, gerek edebî eserlerde gerekse ilmî ve fikrî kitaplarda en çok üzerinde durulan konulardan biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, kadının toplum hayatına tam anlamıyla girme sürecinin bir yansımasıdır. Hatta bahsedilen türdeki/kategoriye eserlerin yayımlanmasını söz konusu sürecin bir parçası olarak değerlendirmek yerinde olur. İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir, tıpkı çağdaşı birçok yazar gibi, "Altın Perisi" başlıklı hikâye de dâhil olmak üzere, neredeyse bütün yayın faaliyetleriyle kadının toplum hayatında yer alması ve kadının yetiştirilmesi konusundaki sorumluluğunu yerine getirmeye çalışmıştır.

"Altın Perisi" Başlıklı Hikâyenin Günümüz Harflerine Aktarılması

Anası ile babası memleketlerindeki işlerinden layıkıyla istifade edememelerine, maiyetlerini temin eyleyememelerine mebni dört yaşında kerimleri Hatice'yi yanlarına alarak İstanbul'a gelen bir aile Sirkeci'de bir kulübecikte ikamete başlamışlardı.

Bu küçük ve fakir ailenin babası Ali Ağa her sabah erkenden çıkıp gider, akşamüzeri bir kıyye ekmeği, bir miktar peyniri, biraz soğanı, vesair fakirâne nevaleyi hâmil olduğu hâlde külbe-i ahzânına avdet ederek sevgili zevcesi, çiğerpere kızı ile yerler, hitâm-ı taâmda Hazret-i Rezzâk-ı Âlem'e şükürler ederlerdi.

Bunlar fukaradan hem de fukara-i sâbirînden idiler. Her şeyi Hazret-i Hallâk-ı Âlem'den bilirler, her hâle şükür ve hamd ile tahammül ederlerdi.

Ailenin babası İstanbul'un henüz yabancı olduğu hâlde her gün taşımak için yük bulmakta, tâli'-i zebûnu nasılsa şu günlerde bu biçare adamcağıza ağır ağır yükler bularak nân-pâre tedarik edebilmesine yardım eylemekte idi.

Lakin ne faide! Bazı adamların bahtı her zaman güler yüz göstermez.

Fakir ailenin İstanbul'a vürûdünden bir ay sonra bir akşam Ali Ağa yine külbe-i ahzânına geliyordu. Fakat bu akşam nevâle-i hayatı hâmil değildi. Zavallının yüzü sapsarı olmuş, elleri böğründe kalmış idi. Fikri hiç kimseyi düşünmüyor, yalnız mini mini kerimesi sevgili Hatice'siyle meşgul oluyordu.

Kendi kendine diyordu ki:

- Bugün felek beni bir parasız bıraktı. Zalim bakkal bana bir kıyye ekmeği emniyet edip veresiye vermedi. Ben ve zevcem bu gece aç yatacağız. Ya o sevgili yavrucak, evde aç yatacak. Hey ulu Rabbim, benim bu hâlim nedir?

Bu düşünce ile kulübesine girdi. Kulübenin derûnu karanlık idi. Hâlini zevcesine beyân eyledi.

Ve, “Ne yapalım bu gece Hakk’a şükreder yatarız. Yarın elbette Hazret-i Rezzâk-ı Âlem bize nevale gönderir.” cevabını aldı.

Ne acıklı hâl... Bu bî-kes, bu garip aile aç yattılar. Yavrularını bin türlü nevâzişle oyaladılar, nihayet uyuttular.

Eyvah Eyvah! Bu garip ailenin açlığı üç gün üç gece devam etti. O mini mini tombul çehreli Haticecik bu üç gün içinde müthiş bir hastalığa dûçâr olmuş gibi sarardı, soldu. Ali Ağa nasılsa ikinci gün belindeki kırmızı kuşağı yirmi paraya satıp bir parça ekmele ile bir parça peynir alarak yavrusuna getirmişti.

Ah o gün o hazin kulübede ulüvv-i cenâbın envâr-ı şa’aa-nisârı ne kadar parlak surette nümâyân olmuş idi.

Çocuk pederiyle validesinin de kendi gibi aç olduklarını bildiği için getirilen nevaleyi yemedi. Olunan ısrara “Hep beraber yeriz.” mukabelesinde bulundu. Ana baba gözyaşları dökerek âli-cenâb yavrularını tekrar tekrar derâguş eylediler.

Peynir ekmele ekl olunmayıp bir hayli müddet o külbe-i fakirânede olduğu mahalde durdu.

Bir ressam olsa da şu kulübenin dâhilini; zevcin, zevcenin, evladın açlıktan nasıl bitap düştüklerini, her biri yekdiğerinin ızdırab-ı cev’ânı teemmül ile peynir ekmeği yemek istemediklerini bihakkın tasvir eylese hazin, acîb bir manzara husule gelirdi.

Açlık ızdırabının dördüncü günü sabahı idi. Külbe-i fakirânenin önünde uzun boylu bir adam tevakkuf etti.

Ali Ağa inleye inleye külbe kapısına kadar geldi. Başını dışarı çıkararak:

- Efendi ne istiyorsunuz? dedi.

- Burada bir kızcağız var, onu soracağım.

- Nasıl kızcağzı?
- Sarı saçlı, mavi gözlü, dört beş yaşlarında tahmin ediyorum.
- Evet, vardır efendi. Benim kerimemdir. Niçin soruyorsunuz?
- O çocuğu ben pek severim.
- Ah, Azîm'üş-şân da sizi sevsin.
- Getir de göreyim.

Ali Ağa bir âh-ı cângâh ile mukabele ederek, “O hastadır efendi.” dedi.

- Niçin hastadır? İki üç gün evveli köşe başında masumâne, edibâne gezip duruyordu. Zaten ben de üç günden beri göremediğimden şüphelendim de onun için geldim.

- Sağ ol efendi.
- Hele getir çocuğu göreyim.
- Gelemez efendi.
- Ben geleyim de göreyim.
- Sizin gibi efendiden bir adam bir hamalın kulübesine girer mi imiş?

Gelen zât, “Girer imiş.” demekle beraber içeriye girip bir tarafta zevcenin, taraf-ı diğerde çocuğun gayetle dermansız, âdeta ölüm hâlinde yatmakta olduklarını görünce pek ziyade müteessir olarak bu hâlin hakikatini Ali Ağa'dan sordu.

Artık sefaletin, felaketin son derekesinde bulunarak cismen ve ruhen derece-i bî-nihâyede muzdarip olan Ali Ağa:

- Belki para kazanırım da şu ciğerparemi olsun açlıktan kurtarırım diye her şeyimi satıp telef ederek yol parası tedarikiyle kalkıp İstanbul'a geldim. Bir ay hamallık ettim. Ekmek peynir tedarik edebildim. Üç günden beri talihim döndü. Hiçbir yük zuhur etmedi. Zevcem ve sevgili çocuğuma on paralık yiyecek alamadım. Geçen gün belimdeki kuşağı yirmi paraya satıp şu ekmek peyniri aldım ama çocuğum, anam babam da benim kadar açtırlar diyerek mümkün değil onu yemedi. Biz de yemedik. İşte öylece duruyor.

Dedi. Gelen zât kara sakallı bir âdem idi. Üstünden başından hâl ü vakti yerinde olduğu anlaşılıyordu.

Ali Ağa bu sûzişli sözleri söylerken merhametli zâtın gözünden çıkan yaşlar sakalından damlamaya başladı. Müriüvvet-perver adamın gözü de muttasıl masum ve bî-derman çocuğa bakmakta idi.

Sonra Ali Ağa ile şöyle konuşmaya başladılar:

- Ali Ağa ben senin evladımı evladım diye sevmekteyim. Zevcene de sana da ziyade acıdım. Hele bu çocuğun böyle duruşu, yatışı...

İhsan Bey namında olan bu zât çocuğun vaz'-ı masumânesinden hayati tehlikede olduğunu anlayarak hemen kucağına alıp:

- Ben bunu haneme götürüyorum. Evim şurada filanca hanedir. Siz de zevç ve zevce oraya gelin.

Diyerek doğruca hanesine gitmiş ve eczanelerden birinden hekim celbiyle çocuğun müdâvâtına ibtidâr etmiştir.

Bu sırada gelen Ali Ağa ile zevcesi İhsan Bey'in hanesinde sıcaık çorba ile güzel kokulu külbastı yediklerinden vücutları hayat-ı taze bulmuş ve çocuk da hekimin tedavisi semeresiyle kesb-i afiyet etmiş idi.

Ertesi gün İhsan Bey, Ali Ağa'yla zevcesini nezdine davetle Hatice kucağında olduğu hâlde onlarla muhavere-i âtiyeye başladı.

İhsan Bey: "Ali Ağa! Sen fakir bir adamsın. Bugün zevcen ile çocuğunu iâşe etmekten acizsin."

Ali Ağa: "Evet efendim."

- Ben ise senin çocuğunu pek sevdim. Kendime onu evlat edinmek istiyorum. Sana bir miktar akçe vereyim. Zevcen al yine vatanına git. Orada çift ve çubuğun ile meşgul ol. Hatice'yi de bana bırak. Ben bu dünyada evlendim, aile sahibi oldum. Vaktim hâlim yerinde ise de hasbelkader bir evlat sahibi olamadım. Hatice'yi kendime evlat edineceğim. Onu bana bırak. Ben onu mükemmel surette talim, terbiye ve tedarik ederim.

Senede bir kere zevcenle beraber gel çocuğu gör. Burası da senin bir evin demektir. Nasıl, bu işe razı olacak mısın Ali Ağa?

Evladını pek ziyade sevmekte olan Ali Ağa bir hayli düşündü. Nihayet:

- Zevcemle görüşüp konuşayım da size cevap veririm beyefendi, dedi.

Ali Ağa ile zevcesinin müzakereleri üç dört gün sürdü. Ana baba evlatlarının firâkına tahammül edemeyeceklerini düşünüyorlar, maahazâ

çocuklarının bu hanede kalması istikbali için mûcib-i fevâid-i azîme olacağını da hatırdan dûr tutmuyor idiler.

Aradan bir hafta geçtikten sonra Ali Ağa ile zevcesi mahzâ evlatlarının güzel terbiye görerek mazhar-ı terakki olması için Hatice'yi İhsan Bey'e bırakacaklarını ve fakat senede bir kere her ikisi gelip bir ay kadar çocuklarının yanında bulunacaklarını beyân ve ifade ettiler.

İhsan Bey bu haberden fevkalade memnun ve hoşnut olup derhal zevç ve zevceye nukud-ı kafiye ile eşya vesaire vermiş olduğundan ve Ali Ağa ile zevcesi on gün sonra Haticeciklerini belki bin kere derâguş ederek ve nihayetsiz gözyaşları dökerek Sirkeci'den şimendifere râkib vatanlarına avdet eylemişlerdir.

Hatice hakikaten güzel, sevimli bir kızcağız idi. Saçları altın gibi sarı, gözleri mavi, sair azası pek mütenasip olup İhsan Bey'in hanesine geldikten sonra giydirilen güzel elbise kızcağızda öyle latif bir manzara hâsıl etmiş idi ki komşu hanımların cümlesi hem İhsan Bey'i hem de refikasını böyle bir evlada malik olduklarından dolayı tebrik ediyorlardı.

Kızcağız bu kadar hüsn ü ândan maada daha küçük yaşında bir büyük adamın bile gösteremeyeceği ulüvv-i cenâbî izhâr etmekte idi ki bu da herkesi hayran ediyordu.

Hatice'yi İhsan Bey de refikası da kendi semere-i fuâdları gibi sevmekte ve talim ve terbiyesine fevkalade itina eylemekte idiler.

Sevimli Hatice gittikçe büyümekte, büyüdükçe melahat ve halâveti artmakta idi.

Artık İhsan Bey ile refikası Hatice'nin samimi peder ve maderi olmuşlardı. Herkes kızcağıza Hatice Hanım diye hitap eylediği hâlde bu yeni peder ve mader sarı saçlarından kinayeten Altın Perisi derlerdi. Hatice'nin asıl peder ve maderi her sene muntazaman gelip kızlarını görürler ve İhsan Bey tarafından mazhar oldukları eltâf ve inayetten dolayı meberr-i mumaileyh bin türlü minnetarlıklar izhâr ederek avdet eylerlerdi. Seneler bu minval üzere geçiyor, Hatice de ulûm ve fûnûndan ve her türlü sanayi-i nisvaniyeden behremend oluyordu.

Gitgide o kadar nazik, o kadar latif bir kız oldu ki haneye gelen misafirlerden erkek evladı bulunan hanımların her biri bu kızı kendi oğullarına nikâh etmek kaydına düştüler. Hatta birkaç hanımın arasına bu husustan dolayı rekabet bile düşmüş idi. Lakin İhsan Bey ile refikası ansamim'ül-kalb benimsemiş oldukları kerimeleri Altın Perisi'ni harice vermeyip damatlarını iç güvey almak fikrinde olduklarından isteyenlere daima cevâb-ı redd vermekte idiler.

İhsan Bey kız gelin etmenin ne kadar müşkül bir şey olduğunu biliyordu.

Altın Perisi sûret-i mükemmelede talim ve terbiye eylediği için zahiren vicdanlı ve terbiyeli görünüp de bilahare mâye-i aslîsi meydana çıkacak olan bir delikanlıya vererek bedbahtlığına sebep olmaktan pek ziyade ihtiraz ediyordu.

Bunun için pek çok düşündü, taşındı. Nihayet ehîbbâsından bazı zevâtın delalet ve kefalet-i kavîyyeleri üzerine erbâb-ı vicdan ve hamiyetten olduğuna kanaat hâsıl eylediği yirmi beş yaşlarında ve Naim Bey isminde bir delikanlıya Altın Perisi'ni tezviç edip iç güvey olarak kendi hanesine aldı.

Naim Bey hakikaten terbiyeli, nazik, insaniyetkâr bir bey imiş. Zevcesi Hatice'yi o kadar hoş tutmaya, onun mizacına o kadar mümâşât etmeye başladı ki İhsan Bey bu hâlleri gördükçe cidden münşerih'ül-bâl oluyordu.

Ya Altın Perisi! O da fitrat-ı necibânesiyle beraber gördüğü esaslı ve metin terbiye muktezası olarak zevcine pek ziyade mütâbaat ediyor, velhasıl bu bir çift insan beyninde saadet ve bahtiyarî-i hakiki olanca kuvvetiyle hüküm-fermâ bulunuyordu.

Naim Bey bir gün Hatice'ye şöyle dedi:

- Size pederiniz Altın Perisi diyor. Manen, hakikaten siz altın perisisiniz. Fakat sizin bu sıfatı hem manen hem de maddeten ihrâz etmeniz benim gâye-i emelimdir. Binaenaleyh cem'-i servetle sizi maddeten de Altın Perisi etmeye çalışacağım.

Altın Perisi ise şu cevabı verdi:

- Ben Altın Perisi isem siz de peri-i mahâsin-i ahlâksız beyim.

Naim Bey bu sözden sonra kuvve-i fâtıranın insanlara en büyük bahşâyışı olan iktidâr-ı sa'yi ve gayretini hüsn-i idâre ederek birkaç sene zarfında hayli servet cem 'etmeye muvaffak olmuş ve ondan sonra İstanbul'un münasip mevkilerinden birinde bir arsa iştirâ ederek altı odalı bir hane inşa ettirmiştir ki haricen hem küçük hem de pek sevimli görünmekte olan bu âşiyâne-i saadetin derûnu sahihen Altın Perisi'ne layık ve sezâ idi.

Odaların cümlesinin derûnu altın yıldızlarla, hanenin her tarafı envâ-i nukûş ile müzeyyen idi.

Naim Bey bu haneyi kaffe-i levâzımatıyla beraber mükemmel surette istihzâr ettikten sonra bir hayli meblağ daha sarf ederek Altın Perisi'ne mahsus üç dört kat elbise imal ettirmiştir ki bu libasların her tarafı altınlar, teller ve cevahirden düğmeler vesaire ile müşâşâ idi.

Bir gün Naim Bey Altın Perisi'ni istishâben bu haneye gitti. Elbise-lerden birini Altın Perisi'ne giydirdi ve onu odaların birisine götürdü.

Bu odada iki türlü letafet vardı ki görenler hayran olurlardı.

Biri tezyinât-ı maddiyenin fevkaladeliği, diğeri de zevç ve zevce arasında orada teâti olunan kelimât-ı muhabbetkârânenin pek ciddi, pek samimi, pek nazikâne olması idi.

Aradan bir ay kadar zaman mürûr ettikten sonra Naim Bey bir mü-nasebet ile kayınpederi İhsan Bey'in rızasını tahsil ederek ailece hep hane-i cedide nakl ettiler.

Nakilden on beş gün sonra da Altın Perisi'nin asıl peder ve maderi yine kızlarıyla damatlarını görmek üzere gelmişlerdi.

Bir gece ailece muhabbet edilmekte olduğu sırada Ali Ağa kıyam ile dedi ki:

Evin efendisinin sözü doğru imiş. Benim kızım da hakikaten Altın Perisi imiş. Bundan sonra Naim Bey artık asıl kayınpeder ve validesini, ba'demâ memleketlerine gitmekten feragat ettirip onlara da hane-i cedi-dinde bir mahal tahsis eyledi.

Bu muhterem aile böylece ve kemâl-i muhabbetle hayli demler geçindiler, büyükleri Altın Perisi'nin yavrularını sevmekle zevk-yâb oluyorlar, küçükleri de nâil oldukları lutf-ı Bârî'ye her dem an samimi'ül-kalb edâ-yı şükrân ve mahmidet eyliyorlardı.

Ne tatlı hayat-ı aile!

Son

KAYNAKLAR

Dere, Mustafa. *Yeni Bir Toplum İnşa Etmek*. Palet Yayınları, 2020.

Gürgen, Gülseher. *An Evaluation on the Life of Prostitutes in the Late Ottoman İstanbul Through the Novels of Ahmed Midhat Efendi and Hüseyin Rahmi Gürpınar*. 2019. Sabancı Ü, Yüksek lisans tezi.

İbnü'l Hakkı Mehmed Tahir. *Altın Perisi*. Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası, 1315.

Kanter, Beyhan. "Meşrutiyet Dönemi Kadın Hakları Savunuculuğunda Bir Yazar: Avanzade Mehmet Süleyman", *Erdem*, no. 63, 2012, ss. 127-151.

Öztürk, Zehra (2016), "Hanımlara Mahsus Gazete." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, EK-1, XXIII, ss. 533-535.

Yüzer, Feride. "Osmanlı Basın Hayatında Mehmet Tahir Bey ve *Çarşaf Meselesi* Risalesi." *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, no. 42, 2016, ss. 327-348.